

ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СОЦІАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЇ

Соціальна екологія є новим науковим напрямком, який дає можливість вивчення глобальної соціоекосистеми, яка розвивається за специфічними, соціоприродними законами. Здорове і гармонійне навколишнє середовище є предметом одного з основних прав людини. Сучасна інтеграція України в систему європейських держав потребує не лише економічної стабільності, а й гарантування екологічної безпеки, що певним чином пов'язана низкою економічних питань. Екологічна безпека суспільства нерозривно пов'язана з рівнем культури і вихованості людей у цьому суспільстві. Регуляторами динамічної цілісності в системі «суспільство-біосфера» мають стати екологічні знання, екологічне мислення, екологічна свідомість, екологічна відповідальність. Соціальну екологію вважають теоретичною базою для охорони природи і раціонального використання природних ресурсів. Викладання курсу “Соціальна екологія” дає можливість науково обґрунтованого інформування населення про стан довкілля, сприяє формуванню екологічної свідомості та екологічної культури студентської молоді, втіленню системних уявлень про навколишнє середовище та зв'язки у біосфері у діяльність майбутніх спеціалістів.

Подолання екологічної кризи залежить від трансформації способу буття людей. Проблеми екології, екополітики, біоетики складають значну частину нових перспективних напрямків досліджень.

Головними завданнями соціоекології є дослідження побічного впливу виробничої діяльності на склад і властивості навколишнього середовища. Соціальна екологія розглядає біосферу Землі як екологічну нішу людства, зв'язуючи навколишнє середовище й діяльність людини в єдину систему «природа-суспільство», розкриває вплив людини на рівновагу

Фундаментальна економічна теорія в структурі економічного знання: проблеми та виклики сучасності

природних екосистем, вивчає питання керування й раціоналізації взаємин людини й природи. Завдання соціальної екології як науки також у тім, щоб пропонувати такі ефективні способи впливу на навколишнє середовище, які б не тільки запобігали катастрофічним наслідкам, але й дозволяли істотно поліпшити біологічні й соціальні умови розвитку людини й усього живого на Землі.

Екологічні проблеми сучасності по своїх масштабах умовно можуть бути розділені на локальні, регіональні й глобальні й вимагають для свого вирішення неоднакових засобів і різних за характером наукових розробок.

Із всіх видів ресурсів на першому місці за критерієм зростання потреб на неї й по збільшенню дефіциту коштує прісна вода. 71% всієї поверхні планети зайняті водою, однак прісна вода становить лише 2% загальної кількості, і майже 80% прісної води перебувають у льодовому покриві Землі. У більшості промислових районів води вже відчутно не вистачає, і її дефіцит з кожним роком росте. У цілому на господарсько-побутові потреби вилучається 10% річкового стоку планети. З них 5,6% витрачаються безповоротно. Якщо безповоротний забір води буде й далі збільшуватися в тім же темпі, що й тепер (4-5% щорічно), то до 2010 р. людство може вичерпати всі запаси прісних вод у геосфері.

Вчені-соціоекологи наголошують, що задовго до вичерпання запасів горючих копалин люди повинні припинити їхнє спалювання, щоб не задихнутися самим і не знищити все живе. Перед людством постійно виникають багаточисельні проблеми, що потребують невідкладного вирішення. Одні з них мають локальний характер, інші торкаються значних регіонів світу.

Протягом 1984-1986 рр. у рамках впровадження концепції сталого розвитку ефективно працювала Міжнародна комісія з навколишнього середовища і розвитку під керівництвом прем'єр-міністра Норвегії Г.Х. Брунтланд. Її завданням було запропонувати довготермінові стратегії, способи і засоби забезпечення збалансованого розвитку економіки, використання природних ресурсів, росту народонаселення та охорони довкілля. Саме ця Комісія спричинилася до безпрецедентної події в історії

Фундаментальна економічна теорія в структурі економічного знання: проблеми та виклики сучасності

людства - Конференції Організації Об'єднаних Націй (зустрічі на найвищому рівні керівників 179 держав) з найактуальніших загальнопланетних питань - довкілля і сталого розвитку. Вона відбулася в червні 1992 р. в Ріо-де-Жанейро.

За визначенням Центру «За наше спільне майбутнє», який від 1988 р. працює в Женеві, і Конференції в Ріо-де-Жанейро, під сталим розвитком (sustainable development) розуміється такий розвиток, який «задовольняє теперішні потреби, але не ставить під загрозу можливості майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби», чи який забезпечує «високу якість довкілля і здорову економіку всіх народів світу». Таким чином, проблема сталого розвитку – це проблема порятунку людства від наслідків його ж виробничої діяльності, які наприкінці 20 століття досягли критичних розмірів і проявилися значним обезлісненням та опустеленням планети, забрудненням атмосфери, Світового океану і ґрунтів, швидким приростом населення, злиднями, голодом, суспільно небезпечними хворобами тощо. В єдиний взаємопов'язаний блок переплелися питання наукового пізнання й освіти, виробництва і нових технологій, екологічних, соціальних і медичних проблем, міжнародних відносин і політичних подій та багато інших явищ сучасного земного буття.

Щоб вижити, людство мусить відшукати відповідні для сучасної суспільно-економічної і політичної ситуації способи, узагальнити вікові наукові здобутки й виробничий досвід, мобілізувати глобальний розум, кошти і ресурси.

Стратегія сталого розвитку в кожній країні повинна передбачати такі масштаби економічного росту, які супроводжувались би зменшенням витрат енергії і сировини, зменшенням відходів і збалансуванням структур споживання відповідно до природних можливостей землі. Її важливим параметром має стати регулювання темпів росту населення, планування розміру родини, забезпечення працею, житлом, освітою, продовольством, медичним обслуговуванням. Окремими розділами програми мають бути охорона атмосферного повітря, земельних ресурсів, лісів, біорозмаїття, водних екосистем, запобігання «парникового ефекту», захист ґрунтів від ерозії, а гірських територій – від екологічного та економічного зубожіння. Слід також припинити використання

Фундаментальна економічна теорія в структурі економічного знання: проблеми та виклики сучасності

продуктивних сільськогосподарських земель для розбудови міст, промислових об'єктів і шляхів сполучення, провести заліснення низькопродуктивних й еродованих земель, а також взяти до уваги, що стійке збільшення виробництва продуктів харчування може відбутися лише за рахунок підвищення врожайності сільськогосподарських культур, виведення нових високопродуктивних сортів рослин і порід тварин, ширшого використання генетичних ресурсів рослинного і тваринного світу, захисту врожаю від хвороб і шкідників. Заслуговує всілякої підтримки залучення сільського населення до ремісницької діяльності, легкого промислового виробництва.

Основою взаємодії природного середовища й людського суспільства в процесі виробництва матеріальних благ є наростання опосередкованості у виробничому відношенні людини до природи. Крок за кроком людина поміщає між собою й природою спочатку перетворене за допомогою своєї енергії речовини (знаряддя праці), потім перетворену за допомогою знарядь праці й накопичених знань енергію (парові машини, електроустановки й т.д.) і, нарешті, з недавніх пор між людиною й природою виникає третя велика ланка опосередкування - перетворена за допомогою електронно-обчислювальних машин інформація. Таким чином, розвиток цивілізації забезпечується безперервним розширенням сфери матеріального виробництва, що охоплює спочатку знаряддя праці, потім енергію й, нарешті, останнім часом, інформацію. Природно, що природне середовище виявляється при цьому усе більш широко й ґрунтовно залученим у виробничий процес. Загострюється необхідність свідомого контролю й регуляції всієї сукупності антропогенних процесів як у самім суспільстві, так і в природному середовищі. Особливо різко ця необхідність зросла з початком науково-технічної революції, сутність якої становить насамперед механізація інформаційних процесів і широке застосування керуючих систем у всіх областях громадського життя.

Найважливіша риса науково-технічної революції полягає в тому, що вперше у взаємодії суспільства із природою досягнута гранична (у змісті охоплення) опосередкованість всіх природних факторів виробництва й тим самим відкрились принципово нові

Фундаментальна економічна теорія в структурі економічного знання: проблеми та виклики сучасності

можливості для подальшого розвитку суспільства як свідомо контрольованого й регульованого процесу. У цих умовах підпорядкування виробництва тільки егоїстичним інтересам суб'єктів господарювання може мати серйозні наслідки для суспільства. Небезпека екологічної кризи збіглася з науково-технічною революцією не випадково. Науково-технічна революція створює умови зняття технічних обмежень у використанні природних ресурсів. У результаті зняття внутрішніх обмежень розвитку виробництва винятково гостру форму прийняло нове протиріччя – між внутрішньо безмежними можливостями розвитку виробництва й природно обмеженими можливостями природного середовища. Заходу щодо відновлення технології виробництва, очищення відходів, боротьби із шумом і т.д., які організуються зараз у розвинених країнах, лише відтягають настання катастрофи, але не здатні запобігти неї, оскільки не усувають корінних причин виникнення екологічної кризи.

Розв'язання екологічної кризи лежить у галузі не тільки господарсько-економічної діяльності людей, але і у сфері морального вдосконалення людини, її культури взаємостосунків з природою та іншими людьми.

Проскуріна Марія Олегівна

д.е.н., доцент кафедри івент-менеджменту, фешн і шоу-бізнесу Київського університету культури

ТРАНСФОРМАЦІЯ СОЦІУМУ В ХХІ СТОЛІТТІ

Соціум – надзвичайно складна і динамічна система, яка охоплює різні виміри людського існування: інституції, культуру, ринки, окремо взятих індивідів. Розуміння принципів розвитку суспільств ХХІ ст. вимагає наукового осмислення та усвідомлення впливу факторів економічних, фізико-географічних, соціокультурних, техніко-технологічних, наукових, геополітичних тощо. Світова спільнота переживає потужні трансформаційні процеси потужність та швидкість яких